

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 8ΗΣ ΜΑΪΟΥ 1969

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ ΜΕΛΟΥΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.— Δείψανα βυθισθέντος συνοικισμού παρά την ΒΑ παραλίαν τῆς Λήμνου, ὑπὸ τῶν Σπ. Μαρινάτου καὶ Νικ. Μουτσοπούλου* (καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης). Ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Σπ. Μαρινάτου.

Εἰς πολλοὺς εἶναι ἴσως γνωστὴ ἡ «Ὁμοσπονδία Ὑποβρυχίου Δραστηριότητος», ἣτις, ἔχουσα περίπου ἡμικρατικὴν τὴν φύσιν, ἔχει ἤδη προβῆ εἰς ἀξιόλογον ἔρευναν τῶν Ἑλληνικῶν βυθῶν. Ταύτης προΐσταται ὁ κ. Θ. Βουτσαρᾶς, ναύαρχος ἐ. ἀ., ὅστις πρὸ τινος ἀπηύθυνε ἡμῖν ἀναφορὰν, ὅτι παρὰ τὴν Λήμνον εὐρίσκονται ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης, ἀναφερόμενος καὶ εἰς τὸν καθηγητὴν κ. Μουτσόπουλον.

Ὁ τελευταῖος οὗτος ἐπληροφόρησεν ἡμᾶς, ὅτι ἐκ τῶν φοιτητῶν του ἔλαβε γνῶσιν περὶ ὑπάρξεως τῶν ἐρειπίων τούτων, ἅτινα ἠρεύνησεν ἐν συνεχείᾳ. Ἐδωκεν ἡμῖν προφορικὰς τινὰς πληροφορίας ὡς καὶ σειρὰν φωτεινῶν εἰκόνων, ὧν τὰς καλυτέρας ἐπιδεικνύω ἐνταῦθα. Φαίνεται, ὅτι τὰ ἐρείπια ἐκεῖνα ἦσαν ἤδη γνωστὰ εἰς εὐρύτερους κύκλους τῆς περιοχῆς καὶ μόνον αἱ ὑπεύθυνοι ἀρχαί, ὡς συνήθως συμβαίνει, παρ' οὐδενὸς εἶχον εἰδοποιηθῆ.

Ὡς ἐκ τῶν εἰκόνων φαίνεται, τὰ ἴχνη περὶ ὧν ὁ λόγος ἀνήκουσιν εἰς συνοικισμόν ἀκαθορίστου εἰσέτι ἐποχῆς. Κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ κ. Μουτσοπούλου τὸ βάθος τῆς θαλάσσης δὲν ὑπερβαίνει τὰ 15 μέτρα. Φαίνεται δὲ περιέργον, ὅτι τὰ ἐρείπια εἶναι καθαρὰ, ἄνευ ἴχνους ἄμμου ἢ ἰλύος. Περιέργον εἶναι ὡσαύτως, ὅτι οὐδ' ἴχνος ἀγγείου ἢ ἄλλου ἀντικειμένου κατέστη δυνατόν νὰ περισυλλεγῆ ἐκ τῆς περιοχῆς τῶν ἐρειπίων.

Τὸ πρῶτον προκῦπτον πρόβλημα εἶναι ἡ ταύτισις, εἰ δυνατόν, τῶν ἐρειπίων. Ἐχομεν σχετικὴν οἰκειότητα πρὸς τὰς ὑπαρχούσας μαρτυρίας περὶ βιαίας δια-

* SPYR. MARINATOS and N. MOUTSOPOULOS, Submarine rests of a settlement near the North East shore of Lemnos.

κοπῆς τῆς ζωῆς ἀρχαίων πόλεων καὶ τόπων. Ὡς ἐκ τούτου, εὐθὺς ἅμα τῇ πρώτῃ γνωστοποιήσει περὶ ὑπάρξεως τῶν ἐρειπίων, ἐσκέφθημεν τὰς ὑπαρχούσας παραδόσεις περὶ Χρύσης.

Εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς μυθολογίας, ὅτι ὁ ἀτιγῆς Φιλοκτήτης, δηχθεὶς ὑπὸ τοῦ ὕδρου, ἐγκατελείφθη εἰς τὴν τύχην του ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, καθ' ὃν χρόνον ἐστράτευον κατὰ τῆς Τροίας. Τὸ ἀτύχημα συνέβη εἰς αὐτόν, διότι ἐπλησίασεν ἀπερισκέπτως πρὸς τὸν βωμόν, τὸν ὁποῖον ὁ Ἰάσων εἶχεν ἰδρῦσει εἰς τὴν Ἀθηνῶν ἐπὶ τῆς νήσου Χρύσης. Κατ' ἄλλους ὁ Φιλοκτήτης ἐδήχθη ὑπὸ τοῦ ὄφρου εἰς τὴν Λῆμνον καὶ ἄλλαι παραδόσεις ἀναφέρουν τὴν Ἴμβρον ἢ καὶ τὴν Τένεδον. Πάντως ἐπικρατεῖ ἡ παρὰ Σοφοκλεῖ παράδοσις, καθ' ἣν ἡ ἀνδροφθόρος ἔχιδνα καὶ τὸ ἐπεισόδιον τοποθετοῦνται μὲν εἰς τὴν Χρύσην, ἀλλ' ὁ ἦρωσ ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν Ἀτρειδῶν καὶ τοῦ Ὀδυσσεῶς εἰς τὴν Λῆμνον.

Γεννᾶται νῦν τὸ ἐρώτημα, ἂν δυνάμεθα νὰ ταυτίσωμεν τὰ ἀνακαλυφθέντα ἐρείπια πρὸς τὴν Χρύσην. Εἰς τὸν Φιλοκτήτην τοῦ Σοφοκλέους (268 ἐξ.) ὁ ἦρωσ διηγεῖται, ὅτι τὸν ἐγκατέλειψαν ἔρημον ἐδῶ, δηλαδὴ εἰς τὴν Λῆμνον, «ἡνίκ' ἐκ τῆς ποντίας Χρύσης κατέσχον δεῦρο ναυβάτη στόλῳ».

Ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς νήσου ὡς ποντίας σημαίνει, ὅτι αὕτη ἐν νῶ τοῦ ποιητοῦ εὐρίσκετο εἰς σημαντικὴν ἀπὸ τῆς Λήμνου ἀπόστασιν. Διὰ τοῦτο ἡ πρώτη ἐρώτησις ἦτο, πόσον ἀπέχουν ἀπὸ τῆς Λήμνου τὰ βυθισμένα ἐρείπια. Ὁ κ. Μουτσόπουλος βεβαίωσι, ὅτι ἡ ἀπόστασις θὰ εἶναι περὶ τὰ 300 μέτρα. Τοῦτο εἶναι μᾶλλον δυσοίωνον σημεῖον, ἀκόμη δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ χάρτου τὰ βυθισμένα ἐρείπια φαίνονται μᾶλλον ὡς νὰ ἔκειντο ἐπὶ σημείου ἀποτελοῦντος προέκτασιν τοῦ Νοτίου ἀκρωτηρίου τοῦ ὄρου τῆς Πλάκας.

Ἐτερον δυσμενὲς γεγονός εἶναι, ὅτι ἡ Χρύση περιγράφεται ὡς ἔρημος νῆσος. Κατὰ τὸν Ἀππιανὸν ἐπ' αὐτῆς ὑπῆρχον μόνον βωμὸς τοῦ Φιλοκτήτου, χαλκοῦς ὄφρις, τόξον καὶ βέλη καὶ εἰς θῶραξ καλυπτόμενος ὑπὸ ταινιαῶν. Πάντα ταῦτα εἶχον ἀφιερωθῆ εἰς μνήμην τῶν πόνων τοῦ ἀτυχοῦς ἦρωος.

Ἐπολεῖται κατὰ ταῦτα, πρώτιστα πάντων νὰ ἐξετασθῇ ἡ φύσις καὶ ἡ ἔκτασις τῆς «πόλεως». Ἐὰν πρόκειται περὶ τῆς Χρύσης, τότε αὕτη ἐβυθίσθη πάντως μετὰ τὸ 78 π.Χ., διότι ἀναφέρεται αὕτη ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ τρίτου Μιθριδικοῦ πολέμου. Ἀκολουθῶς ὁ Πανσανίας (8, 33, 4) ἀναφέρει τὴν καταβύθισιν αὐτῆς διὰ τῶν λέξεων ὅτι «ταύτην κατέλαβεν ὁ κλύδων πᾶσαν» καὶ ὅτι «κατέδου... καὶ ἠφάνισται κατὰ τοῦ βυθοῦ». Προσθετεῖ ἐπὶ πλέον, ὅτι ἡ Χρύση ἀπεῖχεν ἀπὸ Λήμνου «πλοῦν οὐ πολύν», ὅπερ εἶναι πολὺ ἀόριστος ἔκφρασις. Ὁ Πανσανίας ἠγκασε κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ β' μ.Χ. αἰῶνος. Ἐπομένως ἡ καταβύθισις τῆς Χρύσης συνέβη πρὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ μετὰ τὸ 78 π.Χ.

Ὅπως τὰ πράγματα ἔχουσι νῦν, μᾶλλον φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ Λημνιακῆς πολίχνης βυθισθείσης. Ἄλλὰ καὶ οὕτω τὸ γεγονός εἶναι σημαντικόν, διότι ἔχομεν ἐν παράλληλον πρὸς τὴν Ἑλικὴν, τὸ ὁποῖον ἴσως θὰ βοηθήσῃ ἡμᾶς πιθανῶς εἰς τὰς ἀναζητήσεις ἡμῶν περὶ τῆς περιφήμου ταύτης πόλεως. Δέον τέλος νὰ προστεθῇ, ὅτι τὰ πραγματικὰ περιστατικά τῆς μέχρι τοῦδε ἐρεύνης, ἰδίως ἡ ἀπουσία παντὸς κινήτου εὐρήματος, ἴσως ὑποδεικνύουν οὐχὶ ἀπότομον, ἀλλὰ βαθμιαίαν καταβύθισιν καὶ ἐγκατάλειπιν τοῦ πολιχνίου. Οὕτω δύναται ἴσως νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἡ ἀπουσία πάσης ἀρχαίας μαρτυρίας, ἐνῶ, ἂν ἐπρόκειτο περὶ αἰφνιδίου φαινομένου, τοῦτο ἤθελε κριθῆ ἄξιον μνείας ἐκ μέρους τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Σημειωτέον τέλος, ὅτι εἰς τοὺς χάρτας τοῦ Ἑγγλ. Ναυαρχείου σημειοῦται πολὺ πλησίον πρὸς τὴν Ἄνατ. ἀκτὴν τῆς Λήμνου μέγας ὕφαλος, ὀνόματι Χάρως. Ἡ δὲ Χρῦση πάντως ἔκειτο Ἀνατολικῶς τῆς Λήμνου.

Ταῦτα σημαίνουν, ὅτι μεγάλη περίσκεψις καὶ πολλὴ εἰσέτι προεργασία ἀπαιτεῖται, ὅπως ἀντικρύσῃ τις τὸ παρὸν πρόβλημα. Πάντα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου δεικνύουν βεβαίαν ὑψωσιν τῆς στάθμης τῆς θαλάσσης. Αὕτη, διὰ τὴν Κρητομυκηναϊκὴν περίοδον, εἶναι 4 μέτρα, διὰ τὴν Κλασσικὴν, τὸ ἥμισυ τοῦλάχιστον. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ εἰδικαί, τοπικαὶ περιπτώσεις, ἔνθα ἡ πτώσις τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς εἶναι πολὺ μεγαλύτερα. Χρειαίεται μεγάλη προσοχὴ εἰς τοὺς χαρακτηρισμοὺς «Κυκλώπεια», «Πανάρχαία» κλπ. Ὁ βυθισθεὶς συνοικισμὸς τῆς Λήμνου δύναται νὰ εἶναι πάσης ἐποχῆς.

S U M M A R Y

Chryse was a little island East of Lemnos. It was famous in ancient tradition, as it was connected with the legend of Philoctetes. It sank and disappeared already in antiquity, presumably between 78 B. C. (when it is mentioned on the opportunity of the 3rd Mithridatic War) and the time of Pausanias (early second century A. D.), who reports about the sinking of Chryse.

The submarine rests of a settlement have been found in recent times, about 300 m. off the North-East shore of Lemnos. The depth of the sea is about 13 m. at this point. No pottery nor any other trace except of walls and flagstones have been observed. The question of the identity of these ruins with Chryse is discussed here. It is more probable that we have to do with a small coastal settlement of Lemnos, which sank rather slowly and in unknown times.